FREDERIKSSUND MØNTKLUB

MØNTEN

KLUBBLAD FOR FREDERIKSSUND MØNTKLUB NR. 3 • 2026

SAMLING | VIDEN | FÆLLESSKAB | HISTORIE

Utzon-Franks Genforeningsmedalje i Sølv for Den Sønderjydske Fond (1924-1937): En Dokumenteret Modtagerfortegnelse og Proveniensanalyse

Peter B. Johansen
Frederikssund Møntklub

Utzon-Franks Genforeningsmedaljer udgør en central del af den numismatiske kulturarv knyttet til Genforeningen i 1920. Mens medaljerne i bronze og forgyldt bronze er velbeskrevet og forekommer jævnligt, har kendskabet til de af Den Sønderjydske Fond uddelte sølvmedaljer hidtil været præget af mangelfuld dokumentation.

Olav Bonefeld nævner tre modtagere ved navn: H.P. Hanssen, der var medlem af rigsdagen, minister og fungerende formand for Historisk Samfund for Sønderjylland, E. Ehlers, der var medstifter af Den Sønderjydske Fond, dets første generalsekretær og derefter formand til Fonden ophørte ultimo 1937 og J.H. Miang, der var medlem af Den Sønderjydske Fonds bestyrelse (1). I forlængelse heraf tilføjer Matin W. Jensen yderligere to modtagere ved navn; A.C. Louw, der var sekretær for Den Sønderjydske Fond, og Kirsten Simonsen, samt oplyser, at der skulle eksistere minimum to unavngivne sølveksemplarer (2). Siegs Sønderjyske kataloger giver en kort oversigt over Genforeningsmedaljerne, om end ikke alle udgaver er medtaget (3).

Foranlediget af de sparsomme oplysninger iværksattes en gennemgang af diverse auktionskataloger (4), Dansk Numismatisk Forenings (DNF) auktionslister i Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad (NNUM) (5) og Numismatisk Rapport (6), hvilket prompte førte til opdagelsen af fire ikke tidligere registrerede sølvmedaljer:

Det første eksemplar har tilhørt etatsråd, ØK's stifter, H.N. Andersen. Medaljen er graveret med versaler i randen "1852 - 10/IX - 1932 H.N. ANDERSEN", vægt 83,4 g og kvaliteten 0 (7). Medaljen, der tildeltes på hans 80-års fødselsdag, blev solgt på auktion i 1992, men kan givetvis føl-

ges tilbage til en auktion allerede i 1947, hvor den med identisk navn i randen blev beskrevet som: Genforen. 1920, "H.N. ANDERSEN", sølv, vægt 83 g, kval. 0 (8). I begge tilfælde var medaljen uden oplysninger om æske.

Det andet eksemplar har tilhørt bankdirektør Povl Roepstorff, medlem af Fondens Bestyrelse og Direktion. Medaljen er graveret i randen med "POVL ROEPSTORFF", er i original æske fra kgl. hofjuveler P. Hertz, men ingen oplysninger om mærkning på oversiden, vægt 78,0 g, og uden kvalitets angivelse, *ex.* Arne Andreasen. Medaljen blev solgt på auktion i 2017 (9).

Det tredje eksemplar har tilhørt rektor, cand. theol. H.P. Hansen, formand for Grænseforeningen. Medaljen er graveret med versaler i randen "H.P. HANSEN 1867 - 26' MAJ - 1937", hans 70-års fødselsdag, er i original æske fra P. Hertz på oversiden mærket i guldtryk "1867 - 26. Maj - 1937", vægt 66,7 g. Medaljen blev udbudt på auktion i 2023 (10).

Det fjerde eksemplar dukkede uventet op under forberedelsen af nærværende fortegnelse og har tilhørt sygeplejerske Maren Sørensen. Medaljen er graveret med versaler i randen "MAREN SØRENSEN", er i original æske fra P. Hertz på oversiden mærket "7. - XII - 1937", vægt 80,6 g (Figur 1). Medaljen blev udbudt medio 2026 (11).

Figur 1 Sølvmedaljen tildelt Maren Sørensen. Etuiet mærket "7. - XII - 1937", som henviser til afslutningen af Den Sønderjyske Fond

Maren Sørensen var en af de mest markante kvindelige personligheder i det nationale arbejde i grænselandet. Hun var ikke involveret i Fondens daglige drift, men udførte det arbejde, fonden eksisterede for at støtte.

Sideløbende med gennemgangen af auktionslisterne påbegyndtes en undersøgelse af Den Sønderjydske Fonds arkivalier, der findes opbevaret i det tidligere Landsarkiv for Sønderjylland i Aabenraa (12). På grundlag af Den Sønderjydske Fonds forhandlingsprotokoller og registrene hertil, kunne det dokumenteres, at fondens forretningsudvalg på forslag af direktør Vagn Jacobsen allerede 21. januar 1920 overvejede at give Utzon-Franks medalje i sølv til fortjente sønderjyder, men endte med i stedet at give en medalje i guld til kong Christian X.

På et efterfølgende møde 21. juli 1920 blev det drøftet at give dronning Alexandrine og enkedronning Louise hver en medalje i sølv, men da statsminister Niels Neergaard frarådede dette, vedtog udvalget i stedet at give dem hver deres medalje i guld. Som omtalt hos Bonefeld opbevares enkedronning Louises guldeksemplar på Det Nationalhistoriske Museum, Frederiksborg Slot (1). Herfra oplyses guldeksemplaret at stamme fra en privat donation, købt via Zinck samlingen. Eksemplaret formodes købt af Zinck på DNFs Auktion december 1939, lot nr. 1037, vægt 101,36 g, kval. 0. Imidlertid er der ikke fundet spor efter guldmedaljerne til kong Christian X og dronning Alexandrine, hverken på Det Nationalhistoriske Museum, i Den Kgl. Samling, ved Den Kgl. Mønt- og Medaillesamling, hos Museum Sønderjylland eller i Kongehuset. Det kan derfor ikke udelukkes, at de vedtagne tildelinger er blevet opgivet, men herfor er det ikke lykkedes at fremskaffe behørig dokumentation.

Under dialogen med Det Nationalhistoriske Museum blev det yderligere oplyst, at de også besad et sølveksemplar fra en privat giver, indleveret i 1953.

Det femte eksemplar har tilhørt Johanne Manthey-Wagner, fru. Medaljen er graveret med versaler i randen "JOHANNE MANTHEY-WAGNER" og vejer 91 g, ingen oplysninger om æske.

Johanne Manthey-Wagner var fra sine unge år stærkt engageret i den sønderjyske sag. Hun nedsatte bl.a. en komite med det formål at indsamle

penge til nye kirkeklokker i Nordslesvig til erstatning for de gamle malmklokker, der under krigen var blevet omsmeltet til kanoner. For sit arbejde inden for den Sønderjydske Fond modtog hun i 1953 Dannebrogordenen.

Jf. forhandlingsprotokollerne vedtog fondens bestyrelse 9. september 1924 for første gang at give medaljer i sølv, da den efter andragende fra Foreningen Sønderjydske Soldatergrave bevilgede fire medaljer, som foreningen, som tak for støtte til etableringen af den danske kirkegård i Braine (tidligere Braisne), Frankrig, kunne overrække til: 1) H.A. Bernhoft, der i 1913 var blevet udnævnt til gesandt i Paris (13); 2) C.K. Engelsted, kammerherre, der fungerede som legationsråd ved den danske diplomatiske tjeneste; 3) Paul Verrier, der var professor ved Sorbonne og underviste bl.a. i moderne nordiske sprog, i afstemningstiden tilknyttet Den Internationale Kommission for Slesvig (CIS) som rådgiver, og i april 1919 af Christian X udnævnt til Kommandør af Dannebrog for hans utrættelige indsats for bl.a. etablering af en særlig krigsfangelejr for sønderjyder ved byen Aurillac i Sydfrankrig (13) og 4) byrådet i Rouen.

Det lykkedes dog ikke at bekræfte om disse fire medaljer de facto blev fremstillet og overrakt, men for nærværende antages, at de udgør de unavngivne medaljer. Ved henvendelse til hofjuveler P. Hertz, der har stået for fremstillingen af alle Utzon-Franks Genforeningsmedaljer, var det ikke muligt at tilvejebringe yderligere detaljer vedrørende medaljeproduktionen, idet virksomheden oplyser, at de ikke længere råder over arkivmateriale fra perioden. Gennemgangen af auktionslisterne bragte imidlertid klarhed over to unavngivne medaljers proveniens:

Sølvmedalje med vægt 85 g og i kvalitet 0-01 (14). Formodningen er, at Bonefeld i 1975 køber dette eksemplar, og at samme medalje efterfølgende optræder ved salget af Bonefelds Medaljesamling i 2007, hvor vægten igen angives til 85 g og kvaliteten 0 (15).

Sølvmedalje med vægt 85 g og i kvalitet 01-1+, rids, stammende fra salget af Historiske Medailler fra Greve Hans Ahlefeldt-Laurvigs samling i 1990 (16).

I det følgende omtales enkelte *apokryfe* sølvmedaljer, som ikke kan identificeres tilstrækkelig sikkert til at indgå i den dokumenterede fortegnelse, men som er kendt fra tidligere auktioner. Det drejer sig om tre aukti-

onsnumre: 1) Wellmanns samling, december 1939, side 34, lot 1143, vægt 75 g, kvalitet 0, 2) DNF, NNUM 1955 side 74 lot 82, vægt 82 g, kval. 0 og 3) item, side 197, lot 71, vægt 83 g, kvalitet 0.

Uddelingen af sølvmedaljerne med modtagernes navne kan inddeles i to grupper:

A) Jubilæumsmedaljer (runde fødselsdage) og
B) Hædersmedaljer (særlig indsats i grænselandet eller støtte til fondens arbejde.

På baggrund af et i arkivet håndskrevet aktstykke kan det dokumenteres, at fonden i perioden 1928-1937 gav i alt 15 medaljer i sølv i anledning af runde fødselsdage (kendte eksemplarer vist med fed skrift):

Modtagere af Genforeningsmedaljen i sølv	***Fødselsdag***
Benny Dessau, Direktør, Tuborg	*60 år, 15-1-1928*
Chr. Gulmann, Redaktør, Berlingske Tidende	*60 år, 2-3-1929*
Herman Anker Bernhoft, Kammerherre	*60 år, 1-10-1929*
Gabriel Tryde, Læge, Medicinaldirektør	*70 år, 20-9-1930*
Viggo Bentzon, Professor, dr.jur.	*70 år, 15-8-1931*
H. P. Hanssen, fhv. Minister	***70 år, 20-2-1932***
A. Ch. Louw, Kontorchef, Den Sønderjydske Fond	***50 år, 26-6-1932***
H. N. Andersen, Etatsråd, direktør for Ø.K.	***80 år, 10-9-1932***
Edvard Ehlers, Professor, dr. med.	***70 år, 26-3-1933***
Philip Sørensen, Direktør	*50 år, 23-9-1933*
Niels Neergaard, dr. phil., fhv. statsminister	*80 år, 27-6-1934*
Ernst Carlsen, Direktør	*60 år, 23-5-1935*
J. S. Vanggaard, Folketingsmand	*60 år, 25-12-1935*
Peter Grau, Gårdejer	*70 år, 25-2-1936*
H. P. Hansen, Rektor, Efterslægtsselskabets Skole	***70 år, 26-5-1937***

Yderligere kunne det ved korrespondancer dokumenteres, at der ved selve afslutningsfesten 7. december 1937 eller kort derefter, som påskønnelse for støtte til fondens arbejde uddeltes 10 henholdsvis 11 medaljer i sølv med modtagerens navn

indgraveret i randen og på etuiets overside mærket datoen 7. - XII - 1937 (kendte eksemplarer vist med fed skrift):

Medaljen uddelt ved festen	*Medaljen tilsendt efter festen*
Holger Andersen, Landstingsmand	***Johanne Manthey-Wagner, Fru***
Holger Bernild, Redaktør	*Holger Fink, Borgmester*
Hans Jefsen Christensen, Landstingsmand	***Maren Sørensen, Sygeplejerske***
Jørgen Møller, Landstingsmand	*Magdalene Moos, Fru*
Povl Roepstorff, Bankdirektør	*Hanne Jenssen, Vinterlærer*
Carl Borch, Købmand	*Cathrine Amorsen, Fru*
Andreas Thulstrup, Lrs.	*Ida Rode, Frk.*
Christian Petersen, Hypotekmægler	*Andreas Holst, Vinhandler*
Kirsten Simonsen, Fru	*Jens Peter Nielsen, Folketingsmand*
Lauritz Larsen, Generalkonsul	***Jacob Heinrich Miang, Lrs, dr. jur.***
	Gunnar Gregersen, Direktør

Det er vigtigt at holde sig for øje, at de modtagere, der tidligere er nævnt i litteraturen, som hovedregel ikke er dokumenteret med kildeangivelser, men for nogle medaljer er det i en fodnote nævnt, at de er blevet fremvist af de respektive ejere (1).

På baggrund af nærværende undersøgelse kan det konkluderes, at Den Sønderjydske Fond i perioden 1924-1937 i alt uddelte mindst 36 og antagelig 40 (inkl. de 4 i 1924) eksemplarer af Utzon-Franks medalje i sølv, som var specialfremstillet til formålet hos kgl. hofjuveler P. Hertz i København og formentlig alle var leveret med etui. Auktionsfundene har identificeret en række hidtil ukendte modtagere, som arkivmaterialet efterfølgende ikke alene har kunnet bekræfte, men derudover eksplicit har kunnet redegøre for den samlede modtagerkreds. Fortegnelsen over kendte Utzon-Frank Genforeningsmedaljer i sølv omfatter for nærværende blot 10 navngivne og 2 unavngivne medaljer.

Sølvmedaljerne er i dag eftertragtede samlerobjekter, men deres egentlige værdi ligger i den historie, de fortæller. De minder os om de mennesker, som Den Sønderjydske Fond ønskede at hædre, og om den nationale ind-

sats, der blev udvist ved Genforeningen i 1920. Det er en historie, som fortjener at blive bevaret – sammen med medaljerne.

Tak

En særlig tak til arkivar, cand. mag. Lars H. Bak, Rigsarkivet, Aabenraa, for hans omfattende undersøgelser af Den Sønderjydske Fonds arkivalier og for at have stillet sine fund og sammenstillinger til rådighed for artiklen. Desuden takkes alle der velvilligt har bidraget med oplysninger og hjælp ved arbejdet.

Referencer

1. Bonefeld, O. Afstemnings- og Genforeningstidens Medaljer og Tegn. NNUM, August 1970 Nr. 6, s. 108-117.
2. Jensen, M. W. Genforeningsmedaljer fra Den Sønderjydske Fond. ANFs 50 års Jubilæumsskrift 1972-2022, s.16-19.
3. Sønderjysk Album 1978 og Vurderingsliste til Siegs seddelkatalog over Slesvig samt Plebiscit-frimærker og Genforeningsmedaljer 1986.
4. Hornung 1-42, Bruun Rasmussen, mellem 758 og 920, Thomas Højland mellem 14 og 135, J. Wilckes samling 2. del, 1946, Haunstrups Samling1949, Hedes Samling del 1-3, Ragoczy I, 1959.
5. NNUM, årgang 1936-2000.
6. Numismatisk Rapport, 2001- Maj 2026.
7. Hornung 35, Maj 1992, lot 691.
8. NNUM 9, november 1947, lot 42 side 170.
9. Bruun Rasmussen 871, 2017, lot 318.
10. Bruun Rasmussen 913, 2023, lot 305.
11. Bruun Rasmussen Netauktion 2627/5233, 5. juli 2026.
12. Bak, Lars H.: Arkivseriens særlige udtagne journalsager (1918-1960), pakke nr. 19/-164: Festlighederne ved Afslutningen (i indekset: 7/11, korrekt 7/12), og Læg 162: Sølvplaketten, og af forhandlingsprotokollen bind 8 for den 9. september 1924 (pakke nr. 19/-65), Rigsarkivet, Aabenraa.
13. Graenseforeningen.dk
14. Hornung 6, 1975, lot 929.
15. Thomas Højland 113 (Bonefeld), 2007, lot 607.
16. Hornung 33, 1990, lot 1011.